

ÖNKORMÁNYZATI VÁLASZTÁSOK 1994

Ha az eseményeket makropolitikai szempontból értékeljük, megállapítható, hogy a Magyar Szocialista Párt (MSZP) fölényesen megnyerte az 1994 decemberében megtartott helyi önkormányzati választásokat, a májusi parlamenti választások vesztese, a Magyar Demokrata Fórum (MDF) pedig tovább gyöngült. Ez a következtetés azonban csak jóval a választásokat követően, az adatok átfogó elemzése alapján vált levonhatóvá, mivel a helyhatósági választások eredményeit nem lehet mechanikusan összegezni, s így a parlamenti pártok erőviszonyaiban bekövetkezett változások csak áttételesen mérhetőek. A helyi választások összetettsége, a különböző választási módozatok párhuzamos alkalmazása megnehezíti a makropolitikai elmozdulások pontos bemérését, ugyanakkor a pártok és politikai mozgalmak befolyásának regionális különbségei jól láthatóvá válnak. A helyi társadalmakban ráadásul az országos szintű politikai szerveződés sajátos, egyedi összetételben jelenik meg s ezek igen változatos együttműködések és konstellációkat eredményeznek. A továbbiakban az általános tendenciák fel térképezésére teszünk kísérletet.

A HELYI VÁLASZTÁSOK POLITIKAI KÖRNYEZETE

Alig több mint fél évvel a kormányváltást eredményező parlamenti választások után Magyarország felnőtt lakossága újra az urnákhoz járulhatott, hogy ezúttal a helyi hatalom képviselőinek elmúlt négy évről adjon értékelést a szavazólapokon keresztül.

A helyi önkormányzati választások azonban természetesen nemcsak helyi érdekűek: ahol a pártok erőteljesebben jelen vannak, tehát elsősorban a városokban, a polgárok pártjelöltekre leadott voksai üzenetet hordoznak a központi hatalom részesei, a kormányzó politikai erők és az ellenzéki pártok számára is. Az új magyar önkormányzatiság a helyi testületeknek nagyfokú szabadságot, autonómiát biztosít, az állam nem tudja egyedi beavatkozásokkal a maga érdekeinek megfelelően rángatni a helyhatóságokat, s még a törvényességi ellenőrzés sem használható fel politikai célok érvényesítésére. A helyi választott testületek gazdasági-pénzügyi önállósága pedig még a nyugat-európai standardoknál is kiterjedtebb. Ilyen körülmények között a helyi választásokra irányuló fokozott figyelem mind a helyi, mind a makropolitikai szempontok alapján egyaránt indokolt.

A parlamenti ciklusváltás gyökeres politikai fordulatot eredményezett a keresztény-nemzeti kormánykoalíció parlamenti mandátumokban mért nagyarányú vereségével és a szocialistáknak a prognosztizáltnál is jelentősebb előretörésével. A májusi képviselő-választások eredményeként az MSZP a parlamentben abszolút többséget szerzett, parlamenti súlya csaknem hétszeresére növekedett. A társadalmi támogatás szavazatokban kifejezett arányai, valamint a kormányra váró feladatok nagysága arra indították az újonnan megválasztott szocialista többséget, hogy a közvélemény helyeslése

mellett kiszélesítsék a kormányzás parlamenti támogatását. A szociál-liberális gazdaságpolitika bázisán a Szabad Demokraták Szövetségével (SZDSZ) létrejött kormánykoalíció formális alkotmányozó többséget szerzett az országgyűlésben, ami lehetővé tette, hogy a kétharmados többséget igénylő kérdésekben érvényesítse állampolitikai törekvéseit.

A nagyobb horderejű döntésre váró ügyek között szerepelt az önkormányzati rendszer egyes elemeinek átalakítása, a parlamenti képviselői, valamint a polgármesteri (közgyűlési elnöki) funkció összeférhetetlenségének feloldása és a helyhatósági választási rendszer reformja. Egyúttal ezek voltak azok a kérdések, amelyek kiváltották az új politikai ciklus első parlamenti viharait, miután a három ellenzéki párt, az MDF, a Kereszténydemokrata Néppárt (KDNP) és a Fiatal Demokraták Szövetsége (Fidesz) a koalíció által képviselt megoldásokat részben ellenérzéssel, részben merev elutasítással fogadta. 1994 őszén azonban a fő kérdés az volt, hogy sikerül-e két dologban alapvető konszenzust elérni a koalíció és az ellenzék között. Igen hamar kiderült, hogy erre semmi remény sincs a politikai-ideológiai törésvonalak és távolságok miatt. A világkiállítás lemondása már jelezte a világos frontokat, a pótköltségvetés körüli viták pedig egyértelművé tették a nézetkülönbségek elvi eredetét. A gazdaságpolitikai fordulat egységes támogatása még az MSZP-n belül is kétségessé vált. A másik kérdésben, az új alkotmány megalkotásának eljárásrendjét illetően, szintén merev frontok alakultak ki. Az ellenzék és a kormánypártok közötti viták már nagyrészt a közvélemény meggyőzésére irányultak és belesimultak az önkormányzati választásokat előkészítő kampányba. A kormányprogram szigorú költségvetési politikát helyezett kilátásba, és a két párt nem titkolta a nagy nyilvánosság előtt, hogy húsbavágó intézkedések nélkül nem lehet nekilátni a költségvetési egyensúly helyreállításának. Megkezdődött a költségvetési szigor gyakorlati kivitelezése, s nem maradhatott kétség afelől, hogy a széles társadalmi rétegeket hátrányosan érintő államháztartási reform sokszor ígért nehéz esztendői következnek. Aki érteni akarta, tudta, hogy a gazdaság által nem fedezett szociális vívmányok kisebb-nagyobb részétől búcsút kell venni a külső és belső adósság szorításai közepette. Ebben a politikai szituációban sajátos jelentőségre tett szert a helyhatósági választás: vajon a szavazók – megismervén a valódi kilátásokat – megbánták-e tavaszi szavazataikat, és milyen mértékben? Vajon az ellenzéki kritika meggyőzi-e a választók egy nagyobb részét, hogy nem jó irányba mozdult el a kormány, és ezért a tőle megvont voksokkal ezt a vélekedést kifejezésre juttatja-e? Vajon végbemegy-e az 1990. évihez hasonló elmozdulás az ellenkező irányban, amikor is az MDF érzékelhető veszteségeket szenvedett el hasonló szituációban, miközben az SZDSZ és a Fidesz látványosan előretört? Ezek vagy ehhez hasonló kérdések foglalkoztatták a politikai elitet és a közvélemény aktívabban politizáló felét-harmadát. Nyilvánvaló volt, hogy a választások időpontja nem közömbös az ilyen típusú dilemmák szempontjából: minél későbbre halasztódik az igazság pillanata, annál inkább bízhat az ellenzék e logika érvényesülésében. A gyakorlat azonban cáfolta ezeket a spekulációkat, és kiderült – nem is először –, hogy a formális analógiák a politikai viszonyokban nem eléggé megbízhatóak.

ELŐJÁTÉK: A NORMATÍV KERET REFORMJA

A helyi önkormányzati képviselő-testületek megbízatása – az alakuló ülések időpontjának függvényében – többnyire 1994 októberében járt le, így a koalíciós tárgyalások idején számolni kellett a helyi választások lehetséges időpontjával. Az MSZP szerette volna minél előbb megtartani a választásokat és október elejét preferálta, az SZDSZ azonban eleve november derekára-végére eső dátumot szorgalmazott. Nyilvánvaló volt, hogy a korábbi időpont igen gyors törvényhozást feltételez, ám a kormány késlekedett a nagy jelentőségű, koncepcionális változásokat is magában foglaló törvénycsomag politikai egyeztetésével és parlamenti beterjesztésével. Nyitva állott az a lehetőség, hogy a hatályos törvény alapján bonyolítsák le a választásokat, ám a koalíció – egyes SZDSZ-politikusok eltérő és megengedőbb álláspontjával szemben – ragaszkodott a választási rendszer reformjához, illetőleg egyes sarkalatos pontokhoz, nevezetesen a szisztéma arányosabbá tételéhez, a közvetlen megyei választások, valamint az egyfordulós rendszer bevezetéséhez. Ezek a törekvések mindenképpen alapvető változtatásokat tételeztek fel, s a vita ezen túl már csak arról szólt, hogy mely egyéb változtatásokra kerüljön sor, illetőleg milyenek legyenek a „jogtechnikai” megoldások. Felvetődött az ellenzéki javaslat, hogy a helyi választások időpontját egyszer s mindenkorra tegyék át a ciklus félidejére; e mögött az a megfontolás állt, hogy váljék lehetővé a parlamenti és a helyi hatalmi többség markáns szétválasztása, ám ezt a koncepciót, elsősorban politikai megfontolásból, a kormányzó pártok nem mérlegelték komolyan. Az ötlet persze szakmai alapon is kifogásolható, mivel parlamentáris rendszerben nem lehet jogilag garantálni a négy éves ciklusidők szabályos érvényesülését, különösen ingatag parlamenti többség és instabil gazdasági viszonyok egybeesésekor.

A szocialista-liberális koalíciós kormány programjában az önkormányzati reformcsomag mellett szerepelt a helyi választási törvény felülvizsgálata, valamint az országgyűlési és helyi képviselői státusz összeférhetetlenségének feloldása. A négy ellenzéki párt mindkét tervet hevesen támadta, ám a kormány ragaszkodott a változtatásokhoz. Kifejezett alkotmányos korlátok híján az Alkotmánybíróság „átengedte” az ún. összeférhetetlenségi törvényt, módot adva arra, hogy az önkormányzati polgármesterek (közgyűlési elnökök) egyúttal parlamenti képviselők is lehessenek. A politikai közvélemény máig erősen megosztott ebben a kérdésben.

Az ellenzéki pártok kezdetben hajlandónak mutatkoztak kompromisszumos megoldásra a választási törvény módosításának pártközi egyeztetésekor. Ez a lehetőség azonban az utolsó pillanatban – elsősorban az MDF merev ellenállása miatt – meghiúsult, az ellenzék a törvény szavazásától is látványosan tartózkodott.

A két kormánypárt által keresztülvitt reform lényeges változásokat eredményezett a választási rendszerben (az 1994. évi LXII. törvénnyel módosított 1990. évi LXIV. tv.). E változások célja az volt, hogy legyen egyszerűbb és olcsóbb a választási eljárás, és a testületek jobban fejezzék ki a választói akaratot, vagyis a rendszer legyen arányosabb. A leglényegesebb az a változás volt, hogy eltörölték a részvételi érvényességi küszöböt csakúgy, mint az eredményességi kvótát. Ezáltal a választás egyfordulóssá lett, az egyéni kerületekben pedig elegendő az azonnali relatív többség a megválasztáshoz.

Az áttérés az egyfordulós szisztémára több volt, mint választástechnikai kérdés. A pártok magatartását a változtatás döntően befolyásolta, s ennek lényeges hatása lehet az egész magyar pártstruktúrára. Ez a hatás abban áll, hogy a kiegyensúlyozott verseny-

helyzetben, ahol egyetlen párt sem élvez a helyi társadalomban kiemelkedő támogatást, azok a pártok és egyéb szervezetek élveznek előnyt, amelyek koalícióképesek. A relatív többséggel rendelkező politikai erő háttérbe lehet szorítani a választási szövetségek megalakításával, ez pedig hatással van a pártok jövőbeli szerepére, mivel általában a kooperációs képességet és magatartási mintát jutalmazza. Az ellenzéki pártok azért támadták ezt az újítást, mert attól tartottak, hogy csökken a választások iránti érdeklődés, vagyis lényegesen alacsonyabb lesz a részvétel.

Ennél fontosabb volt az a következmény, hogy a koalíciót a pontos és aktuális erőviszonyok ismerete nélkül kellett megkötni. A választások igazolták az előzetes kalkulációkat, a koalíciók sikeresek voltak. Ez nyilvánvalóan azzal jár, hogy a parlamenti pártok felkészülnek a szorosabb politikai együttműködésre, és ez felgyorsítja a magyar pártrendszer már eddig is meglévő sajátosságát, a blokkosodási folyamatot.

A másik fontos változtatás az arányossági elemek erősítése volt. A helyi hatalomban a kormányozhatóság kérdése nem annyira hangsúlyos, mint a parlament szintjén, így az arányosítást elvi alapon sem lehetett ellenezni. A túlságos párttípusú testületi elaprózódást pedig a bejutási küszöb alkalmazása a nagyobb településeken, a megyei és a fővárosi szinten is hatékonyan szolgálhatja. A nagyobb egységekben, a 10 000 lakosnál népesebb településeken, többnyire városokban megszűnt a korábbi kétszavazatos rendszer, amikor is a polgárok egyéni kerületi jelöltekre és pártlistákra egyaránt szavazhattak. A reform nyomán a voksot ezekben a városokban csak egyéni jelöltekre lehet leadni, megszűnt tehát a listás szavazás. Az arányosítás azáltal történik, hogy a mandátumot nem szerzett jelölteket állító pártok (szervezetek) a töredékszavazatok összesítése alapján úgynevezett kompenzációs listán jutnak képviselői helyekhez (vegyes rendszer). Ezáltal alig vész el szavazat, és a többségi rendszer vesztesei nem szorulnak ki a helyi hatalomból.

Az önkormányzati testületek működőképességének növelését célozta az az új elem, hogy a polgármestereket a reform nyomán mindenütt közvetlenül választják a polgárok. Az önkormányzati rendszerre való áttérés előtt, 1990-ben kidolgozott és elfogadott plurális helyi választási törvény már alkalmazta ezt a megoldást, de csak 10 000 vagy ennél kisebb népességszámú településeken. (A továbbiakban az egyszerűség kedvéért ezt a kategóriát a választás módja alapján kislistás településkategóriának nevezem.) A gyakorlat igazolta ezt a megoldást.

A kis- és középtelepüléseken, a 10 000 fős népességszám alatti községek esetében a rendszer – az egy fordulóra való áttéréstől eltekintve – lényegében változatlan maradt: a település egésze egy választókerület, és a képviselőket a jelölteket tartalmazó egyetlen listáról választják ki (kislistás rendszer).

Változás történt a megyei önkormányzatok terén is. Ennek lényege, hogy a korábbi bonyolult közvetett választás helyébe közvetlen listás választási módszer lépett. Minden megyében két választókerületet képeztek, külön a 10 000 vagy ennél kevesebb lakosú és külön a 10 000-nél több lakosú települések számára. A megyei képviselők ilyenformán párt- vagy társadalmi szervezet listáinak versenyében nyerik el mandátumukat, amiből egyenesen következik, hogy ezekben a testületekben a politikai pártok dominálnak (megyei listás rendszer).

A főváros kerületeiben a vegyes rendszer érvényesül, a fővárosi közgyűlés azonban már listás alapon kerül kialakításra.

A VÁLASZTÁS ELŐZMÉNYEI ÉS LEBONYOLÍTÁSA: JELÖLÉS, KAMPÁNY, VÁLASZTÁS

Bár a kormányt sok kritika érte amiatt, hogy kevéssel a választások időpontja előtt kezdeményezte a reformot, végül is az ellenzék is az aktív választási részvétel mellett döntött. Az 1994. december 11-i választások előtt három jobbközép ellenzéki párt, az MDF, a KDNP és a Fidesz igen sok helyen koalícióra lépett. A jobboldal szintén törekedett a helyenkénti együttműködésre, ha ez általánosan nem vált is jellemzővé: ezt a pólust a Független Kisgazda- Földműves és Polgári Párt (FKgP) és a Magyar Igazság és Élet Pártjának (MIÉP) koalíciója képviselte.

A kormánykoalíció két pártja nem kötött országosan választási szövetséget, így együttműködésük szintén a helyi viszonyoknak megfelelően alakult. A szocialisták többnyire egyedül versenyeztek, míg kormányzati partnerük, az SZDSZ sokféle koalícióban szerepelt, a szélsőjobboldali MIÉP kizárásával.

Általában jellemző volt a koalíciók kavalkádja. Ami országos szinten elképzelhetetlen, az a helyi politikában sajátos személyi viszonyok következtében realitás lehet. A települések népességszáma és a koalíciós változatosság között laza összefüggés állapítható meg. A fővárosi közgyűlési helyeiért csak úgynevezett természetes koalíciók indultak: Fidesz-KDNP-MDF és FKgP-MIÉP. Az is figyelemre méltó, hogy ezen a szinten csak három parlamenten kívüli párt indult, a MIÉP, a Munkáspárt (MP) és a Köztársaság Párt (KP). (Az utóbbiak egyedül léptek a ringbe és még a 4 százalékos küszöböt sem érték el.)

A megyei jogú városokban azonban már megjelennek „furcsa párok” és sajátos szövetezések is. Így például Pécsen az SZDSZ az MDF-fel, az FKgP-vel és a Fidesszel kötött szövetséget a szocialistákkal szemben. Az ilyen réndhagyó együttműködés a leginkább pártosodott szférában, a pártközpontokhoz közel, kivételnek számít. Középvárosi szinten azonban már gyakrabban előfordulnak az országos politikai kapcsolatokon túlmutató, sajátos, egyedi pártkapcsolatok. Ennek az a magyarázata, hogy a pártok helyi szervezetei a pártok többségénél nagyfokú önállóságot élveznek, és a vezetőségek az egyedi megoldásokat direkt módon nem torpedózzák meg. Csak fontosabb helyi közéleti fórumok esetében fordult elő, hogy egy párt országos központja megtorpedózta a helyi testületek döntéseit. (Ez történt a Hajdú-Bihar megyei közgyűlés KDNP-s elnöke esetében, illetőleg Veszprémben a Fidesz kompenzációs listán bejutott jelöltjei vonatkozásában.)

A megszokott párthatárokat átlépő együttműködést az is magyarázza, hogy a helyi társadalomban a pártok közötti ideológiai távolságok olykor alig-alig jelennek meg, ellenkezőleg, a közelséget vagy távolságot a humán kapcsolatok, a személyes viszonylatok motiválják. Ez nyilvánvalóan összefügg a múlttal, a korábbi rezsimben kialakult viszonyokkal, a sajátos helyi politikai tradíciókkal. A helyi társadalmak politikai szervezetei igen változatosak – ez a körülmény a helyi választásokon természetadta módon jelentkezik. Szerepeljen itt erre néhány példa. Az MSZP hét helyen állított a Munkáspárttal közösen polgármesterjelöltet (közülük kettőt választottak meg); a kislistas MSZP-MP jelöltek száma 37 volt (itt 13 mandátum az eredmény), míg a vegyes választási rendszerű városokban már csak három ilyen közös egyéni választókerületi (evk) jelölt indult, de egyikőjük sem szerzett mandátumot. Találkozunk MSZP-SZDSZ-MP

együtműködéssel is – igaz, ez is kuriózumnak számít és csak kistelepelesen fordul elő (három polgármester- és 23 kislistás jelölt).

Kivételes a jobboldal és a baloldal együtműködése is. Szórványosan a következő együttesek fordultak elő: MSZP-KDNP-FKgP (egy polgármester-, egy evk jelölt); MSZP-KDNP (két polgármester-, három kislistás jelölt); MSZP-Fidesz (egy polgármester-, 15 evk, 4 kislistás jelölt); MSZP-FKgP (két polgármester-, 28 kislistás jelölt); MSZP-MDF (két kislistás jelölt); MSZP-MDF-KDNP (17 kislistás jelölt); MSZP-SZDSZ-KDNP (egy polgármester-, tíz kislistás jelölt). A sort végeleáthatatlanul lehetne folytatni, hiszen csaknem kétszáz helyi pártszövetség indult az országban a legkülönbözőbb regionális metszetben, nem is beszélve a társadalmi szervezetekről, illetőleg a pártok és társadalmi szervezetek sokféle alkalmi együtműködéséről. A pártszövetségek esetében mégis az úgynevezett természetes kapcsolatok dominálnak. Az MSZP-SZDSZ szövetség jelölési adatai a következők: 58 polgármester-, 199 kislistás, 194 evk, 72 kompenzációs listás jelölt és 4 közös kompenzációs lista. Az együtműködés merev és konzekvens határait mutatja az a tény, hogy az MSZP és az SZDSZ a MIÉP-pel sehol sem lépett fel együtt, ellenben ez az összes többi parlamenti párt esetében előfordult.

Míg a balközép és baloldali pártokra inkább az volt a jellemző, hogy önállóan állítottak jelöltet, a jobbközép és jobboldali pártok igen változatos koalíciós formációkban jelentek meg. A hat parlamenti és négy parlamenten kívüli párt adatain keresztül ez igen szemléletesen bemutatható, ha számba vesszük a jelöltállítás globális adatait abból a szempontból, hogy egy-egy pártra hány önálló és mennyi közös jelölt esik a tisztán pártközi együtműködési típusokat alapul véve. Az alábbi táblázat az összes lehetséges jelölttípus adatait tartalmazza (polgármester- és főpolgármester-jelöltek, evk, kompenzációs, kislistás, valamint fővárosi közgyűlési listás és megyei listás jelöltek mindkét megyei választási típusban).

1. táblázat

Pártok	önálló jelölt	közös jelölt	összes jelölt
MSZP	8367	983	9350
SZDSZ	5307	1302	6609
MDF	1714	5176	6190
FKgP	2929	4325	7254
KDNP	2205	5247	7452
Fidesz	2176	2696	4872
Munkáspárt	3069	127	3196
MIÉP	170	1416	1586
KP	547	184	731
LPSZ-VP	209	288	497

Megjegyzés: az adatok forrása az Országos Választási Bizottság összeállítása (*Beszámoló az Országgyűlésnek a helyi önkormányzati képviselők és polgármesterek 1994. évi választásáról*. Budapest, 1995. január 17.). A tanulmányban közölt további adatok – ha a forrás nincs külön feltüntetve – szintén ebből a kiadványból származnak.

A fenti adatokból kitűnik, hogy a négy ellenzéki párt inkább koalíciókban szerepelt, mint önállóan, a leginkább koalícióképes párt a KDNP volt, a legtöbb önálló jelöltet

az FKgP állította. A parlamenten kívüli pártok esetében szembeötlő, hogy a Munkáspárt mennyire „magányos párt”, s hogy a MIÉP, éppen ellenkezőleg, mennyire aktívan kötődik a jobboldali és jobbközép blokkhoz.

A táblázat további fontos információval szolgál: az adatok alapján felállítható egy úgynevezett jelölési erőssorrend. Ennek abból a szempontból van jelentősége, hogy a parlamenti választási eredmények alapján tudjuk: a jelölés sikere szoros összefüggésben áll a mandátumokban kifejeződő eredményekkel, különösen, ha a választási rendszert az arányosság jellemzi. Látni fogjuk, hogy a jelölési sikeresség – noha az itt közölt adatok meglehetősen heterogének – az önkormányzati választások esetében is jelzi a szavazás eredményeként megjelenő tendenciákat. Nincs ugyan a két dolog között teljes megfelelés, ám a jelölési szakasz már jelezte, hogy a kormánykoalíció sikeresen szerepel, az MDF a várakozások alatt marad, és a parlamenten kívüli pártok közül a Munkáspárt és a MIÉP tör előre az önkormányzatokban.

A leggyakoribb együttműködési formák a fentieknek megfelelően a jobboldali pártok között alakultak ki. Ezekben a formációkban a következő pártok szerepeltek legtöbbször: KDNP, MDF, FKgP, Fidesz, MIÉP, LPSZ-VP és EKgP. A koalíciók előfordulásai alapján ebben a vonatkozásban is meg tudunk jeleníteni statisztikai jellemzőket. Álljon itt a legjellemzőbb pártkoalíciók által indított jelöltek száma csökkenő sorrendben, valamint összehasonlításképpen a baloldali és az atipikus koalíciók mutatói (a jelölttípusok megegyeznek az előző adatsoréval):

2. táblázat

A pártok jobboldali és jobbközép koalícióinak leggyakoribb típusai és e koalíciók által indított jelöltek száma összehasonlítva a balközép és a keresztkoalíciókkal

Pártkoalíciók típusai	jelöltek száma
Fidesz-KDNP-MDF	982
KDNP-MDF-FKgP	969
FKgP-MIÉP	753
MDF-FKgP-KDNP-Fidesz	701
MDF-KDNP	572
FKgP-MDF	221
FKgP-KDNP	207
MDF-KDNP-FKgP-MIÉP	120
MDF-FKgP-EKgP-KDNP	87
SZDSZ-Fidesz	122
SZDSZ-MDF-KDNP-Fidesz	93
MDF-FKgP-KDNP-Fidesz	70
SZDSZ-MDF-Fidesz-FKgP	60
MSZP-SZDSZ	523

Mi a fenti számok üzenete? Látható, hogy a jobboldali és a jobbközép pártok könnyen átjárható blokkot képeznek az MDF-től egészen a MIÉP-ig. A jobb- és a balközép között már jóval lazábbak a kapcsolatok. Az MSZP szignifikánsan még a

jobbközép formációkban sem vesz részt, az itteni kapcsolódása egyedi és esetleges. Az SZDSZ helyi szinten lazán kötődik a jobbközép blokkhoz. Ezt egészíti ki az itt-ott előforduló SZDSZ–FKgP kapcsolat, ami a rendszerváltás időszakára nyúlik vissza. Természetesen ezeket a dimenziókat az egyes választási típusonként is lehetne elemezni, ám az ilyen „finomelemzések” már kevésbé mutatnának jellemző tendenciákat, értékelhető összefüggéseket.

A jelölési fázisban mindenestre kiderült, hogy a helyi társadalmak milyen politikai erővonalak mentén szerveződnek. Ennek a dimenzióknak elsősorban a nagyobb egységekben, a városokban, megyei jogú városokban és a megyei önkormányzatoknál van sajátos üzenete, mivel – mint részletesen is látni fogjuk – a kisvárosi és különösen a falusi térségek kevésbé pártosodtak, illetőleg a pártosodásuk kisebb mértékben manifesztálódott.

A jelölési szakasz után a választásokra való felkészülés rövid időt vett igénybe, és fő jellemzője a kampány visszafogottsága volt. Ennek oka a pártok anyagi kimerülése: a tavaszi parlamenti választások felemésztették pénzügyi tartalékaikat. Ebből a szempontból semmi különbség nem mutatkozott a kormányzó pártok és az ellenzék között. A felfokozott indulatoktól mentes, higgadt kampányidőszak nyilvánvalóan azzal a tényrel is összefüggésbe hozható, hogy az elektronikus média – tanulva a tavaszi kudarcokból – meg sem kísérelte, hogy befolyásolja a választókat ilyen vagy olyan irányban. Mi sem jellemzőbb erre a törekvésre, hogy a Magyar Televízió még az ingyenes reklámidő felosztása kérdésében is kikérte az Országos Választási Bizottság állásfoglalását. Az OVB nem lépett a döntőbírói szerepkörbe, csupán arra hívta fel a döntésben részt vevők figyelmét, hogy a mérlegelés során a pártoknak teljes esélyegyenlőséget kell biztosítaniuk. Ennek eredményeként e kényes kérdés, a reklámidő pártok közötti felosztása a legkisebb súrlódás nélkül oldódott meg.

A választásokra december 11-én, rendkívüli események nélkül, nyugodt körülmények közepette került sor. Előfordultak a szavazás során szabálytalanságok, helyenként tapasztalható volt a kampánycsend megzavarása, a törvényesség sérelme miatt azonban csak kivételesen került sor a választási eredmények utólagos, bírósági felülvizsgálat után is hatályban tartott megsemmisítésére.

A választások napján tapasztalható kedvezőtlen időjárás ellenére a részvétel meghaladta az 1990. évi önkormányzati első fordulás átlagot, a 40,16 százalékot: országos összesítésben 43,4 százalékos volt. Ez jóval alacsonyabb, mint a tavaszi parlamenti választások első fordulás 68,9 százaléka, ám helyi választások esetében ilyen arányú részvételi különbség természetesnek tekinthető. Lényeges körülmény, hogy a 10 000 fő alatti településeken a részvételi hajlandóság számottevően nagyobb – 55,3 százalék –, mint a népesebb településeken, zömmel városokban, ahol ez az arány csak 36,2 százalék. A relatíve alacsonyabb városi részvétel azoknak a pártoknak kedvezett, amelyek stabil választói maggal rendelkeznek, mivel az „ingadozók” kevésbé befolyásolták az eredményeket. A városok között is nagy ingadozások figyelhetők meg. Budapest példája a korábbi megfigyelésekkel egybevágóan arra utal, hogy a részvételi hajlandóság szoros összefüggést mutat a képzettséggel, műveltséggel, a beosztással és a jövedelmi viszonyokkal. A leggazdagabb belső és zöldövezeti kerületek, ahol a képzett állami alkalmazottak és a vállalkozói rétegek jelenléte nagyobb arányú, kiugró aktivitást mutatnak (I. kerület: 55,3%; XII. kerület: 53,9%; II. kerület: 52,6%; V. kerület: 49%; XI. kerület: 47,3%). Az elmaradottabb peremkerületekben és a rohamosan elszegé-

nyedő belvárosi övezetekben a részvételi adatok árulkodóan alacsonyok (VIII. és XX. kerület: 33,4%; IV. kerület: 32,7%; XVIII. kerület: 31,5%; XXI. kerület: 30,6%; XVII. kerület: 29,3%).

A városok esetében szintén nagy különbségek tapasztalhatók. Az alföldi nagyvárosokban meglepően alacsony volt a részvétel (Szeged: 27,7%; Debrecen 27,7%), ellenben a nyugat-dunántúli térség tendenciaszerűen nagyobb részvételi hajlandóságot mutat.

Külön üzenete van annak, hogy a részvételi és eredményességi küszöbök eltörlése nem befolyásolta a részvételi hajlandóságot negatív irányban, vagyis az ezzel kapcsolatos előzetes féltelmek nem igazolódtak. A választási reformtörvény parlamenti vitája során több ellenzéki képviselő is hivatkozott arra, hogy a 40 százalékos részvételi küszöb kiiktatása sokakat közömbössé tesz a szavazás iránt, mivel arra gondolhatnak, nem kell elmenniük szavazni, a szavazás mindenképpen érvényes lesz. Ez a logika már kifejtésekor is vélelmezhetően hibás volt, mivel a választói magatartások motívumainak hamis értékelésén alapult. A szavazói magatartás ugyanis tudatos politikai viszonyulás és sajátos, sokrétű motivációs rendszeren alapul. A részvétel mindig valamilyen fokig tudatos és motivált, míg a nem-részvétel éppúgy lehet tudatos és motivált, mint politikailag indifferens és motiválatlan. Akinek nincsenek politikai értékei, és semmilyen tudati szinten nem viszonyul a politikai intézményekhez, nagy valószínűséggel nem szavaz, vagy csak véletlenszerűen és esetlegesen vesz részt a választási eljárásban. A részvételben magában kifejezésre juthatnak politikai törekvések, mint ahogy tudatos lehet a távolmaradás is. Az itt elemzett önkormányzati választások esetében okkal feltételezhető, hogy sokan lehettek, akik a kormányzat féléves tevékenységére reflektálva tudatosan maradtak távol a szavazástól. Ez részben magyarázza a parlamenti és a helyhatósági választások aktivitásbeli különbségét. Az is nyilvánvaló, hogy a helyi választás politikai tétje jóval kisebb; a helyi hatóságok inkább szem előtt vannak, átláthatóbban működnek, másfelől viszont sokan joggal úgy vélekedhetnek, hogy nincs lényeges különbség az egyes helyi hatalmi csoportok között, amelyek egymást amúgy is hatékonyan ellenőrzik. Másrészt nyilvánvalóan növelte a választási részvételi hajlandóságot az a tény, hogy a képviselő-testületek választása mellett a polgárok ezúttal minden települési szinten közvetlenül választották meg a polgármestert, és sor került a kisebbségi önkormányzatok megválasztására is. Mindezen tényezők eredőjeként alakult úgy a választási részvétel, hogy azt a részvételi küszöb eltörlése sem befolyásolta számottevően. Ilyen körülmények között az egyfordulós szisztémára való áttérés simán ment és nem járt olyan negatív jelenségekkel, amelyektől egyes politikusok tartottak.

Az önkormányzatok jogi legitimitációja tehát csorbítatlan, mivel az aktív részvétel mindenki számára biztosított; aki pedig e részvételi jogáról önként lemond, nem szerez erkölcsi alapot arra, hogy a létrejött képviselőket pusztán a megválasztásban közreműködők alacsonyabb száma miatt megkérdőjelezze.

Hasonló a helyzet az eredményességi küszöb esetében. Az egyfordulós rendszerre való áttérés logikusan vonta magával azt a megoldást, hogy százalékos küszöbre vagy a szavazatarány nagyságára tekintet nélkül az tekinthető győztesnek, aki a legtöbb szavazatot kapja. A relatív többség sokféle – matematikailag végtelen – számszerűségi formában jelenhet meg – abszolút majoritásban éppúgy, mint egészen kicsiny különbségben, amit akár egyetlen szavazat testesít meg. A konkurensok száma természetesen meghatározó, mint ahogy az is lényeges, hogy egy jelölt mögött hány és milyen befolyású politikai csoportosulás áll. Ha sok az induló, nagyobb a valószínűsége annak,

hogy a nyertes százalékban kifejezve egy törpe kisebbség támogatását élvezi, ám ez az akármilyen kis csoport mindenképpen a relatív többséget jelenti. A választás legitimitását ezek a körülmények sem rombolhatják, mivel a versengés nyílt és formailag mindenkinek egyforma esélyt nyújt. Előfordulhat persze, hogy kiegyensúlyozott párvialadok esetén a nevető harmadik fut be, ám az emiatt elégedetlenkedők számára az lehet a meggyőző érv, hogy a rendszer honorálja a koalíciós képességet, az együttműködés éthosát. Valóságos volt ugyanakkor azoknak a politikusoknak a kifogása, akik éppen ezt az elemet hangsúlyozták, megállapítván, hogy az egyfordulós relatív többséges választási eljárás behajtja a partnereket egyébként nehezen vagy egyáltalán nem vállalható együttműködésbe, mivel ez az egyedüli esély – képletesen szólva – az életben maradásra. Indokolt aggály, hogy többnyire az éppen adott, tényleges erőviszonyok ismerete nélkül kell a feleknek megállapodniuk egymással. A kétfordulós rendszer igazi funkciója éppen az előzetes szelekció és a szereplők elsődleges támogatottságának pontos bemérése, aminek alapján már megbízhatóbban és tudatosabban köthetők meg a politikai alkuk.

A megreformált választási rendszer megfelelt a vizsgán. A 2985 kislistas település, a vegyes rendszerbe tartozó 23 fővárosi kerület, 22 megyei jogú város, 105 város és 12 község, összesen tehát 3147 helyi önkormányzattal bíró település közül csak egy esetében maradt el a polgármester-választás helyi konfliktus miatt (Győr-Moson-Sopron megye: Táp), jelöltek hiányában, öt kislistas rendszerbe tartozó községben pedig megsemmisítették a választást törvénysértés miatt (Nógrád megye: Kazár és Lucfalva; Somogy megye: Csákány; Szabolcs-Szatmár-Bereg megye: Tiszaberek; Zala megye: Diós-kál). További öt kis lélekszámú faluban a szavazategyenlőség miatt nem sikerült polgármestert választani.

A kislistas települések helyi testületeinek megválasztásánál hasonló arányok mutatkoznak, a testület mindössze nyolc településen nem alakulhatott meg a 2985 közül (három helyen maradt el a választás, egy helyen hiányos testület jött létre, négy településen pedig megsemmisítették az eredményt törvénysértés miatt; ezekben a községekben megismételt vagy időközi választást kell tartani).

A vegyes rendszerű városi településkategóriában csak egy helyen kellett az eredményt megsemmisíteni törvénysértés miatt (Jászberény: 8. evk), viszont meglehetősen sok választókerületben kellett időközi választást tartani amiatt, hogy két jelölt azonos számú szavazatot kapott, s így nem lehetett eredményt hirdetni. Ez a relatív többségi rendszerből fakadó jelenség részben szabályozási probléma: meg lehetne találni a technikai megoldást arra, hogy ilyen esetben ne kerüljön sor a választás megismétlésére.

A megyei és a fővárosi közgyűlési választások esetében a személyi konfliktusok értelemszerűen a háttérben maradnak, és a választások listás jellegéből adódóan törvényességi viták is kevésbé valószínűek. Ilyen kifogásokra nem is került sor.

AZ EREDMÉNYEK

Sokféle választásra került sor 3164 közigazgatási egységben. Mint láttuk, a magyar történelemben először a települések első számú vezetőjét, a polgármestert mindenütt közvetlenül választották, a legkisebb falutól a fővárosi főpolgármesterig bezáróan. Indokolt ennek külön áttekintése.

A következő típus a kislistas választás a 10 000 vagy az ennél kevesebb lakosú településeken. Ez a szint nemcsak azért képez külön vizsgálódási terepet, mert a választási módszer elkülöníti, hanem mert kevésbé pártosodott, illetőleg a politikai tagolódása rejtettebb. Ha a kislistas választás adatait áttekintjük, elemzésünk csak akkor lehet teljes, ha az e településkategória pártpolitikai dimenzióit jobban eláruló megyei önkormányzati eredményeket is szemügyre vesszük. Ezt az összehasonlítást az teszi lehetővé, hogy a megyei közgyűlési választás menetében a 10 000 lakos alatti és fölötti települések lakói külön választókerületben adták le szavazataikat.

A következő szint a vegyes rendszerű városi településeké: ide tartoznak a fővárosi kerületek és a megyei jogú városok is. A pártpolitikai preferenciákat itt sem lehet vegytiszta formában elemezni, mivel a választási reform megszüntette a pártlistára történő közvetlen szavazás lehetőségét.

Az önkormányzati választások települési adatait a különböző típusú választási technikák miatt nem célszerű mechanikusan összegezni, illetőleg csak korlátozott érvénnyel lehet összehasonlítani. Ebből az következik, hogy a pártpolitikai erőviszonyok elmozdulásában az egész országra érvényesen csak a különböző típusú választási eredmények összegezésével állapíthatók meg tendenciák. Az egyes településeken belül választókerületi szinten értelmes az összehasonlítás – ezt a helyi hatalom elemzői nyilvánvalóan el is végzik, ügyelni kell azonban arra, hogy a mechanikus egybevetés torzításhoz vezet.

Külön módszertani probléma a pártkoalíciós eredmények értékelése. Elvileg arányosan szét lehet osztani a koalíciót alkotó pártok között a szavazatokat, és így a pártpreferenciák országosan összegezhetőek, ám az ilyen típusú műveletek eredményeit igen erős fenntartásokkal kell fogadnunk, mivel lehetetlen megmondani, hogy az adott koalíciós jelöltre szavazók mögött az egyes párttáborok hogyan oszlanak meg. A koalíció által képviselt politikai irányzat támogatottsága inkább mérhető – itt az elemzési nehézséget az okozza, hogy maguk a pártkoalíciók is igen sokfélék, és számos az úgynevezett helyi keresztkoalíció is, amelyekben különböző irányzatok is képviselve vannak, arról nem is beszélve, hogy számolni kell a pártok és a társadalmi szervezetek legkülönbözőbb formációival is.

Ezeket az első benyomásra pusztán kutatómódszertaninak látszó összefüggéseket azért kell nyomatékosan hangsúlyozni, mivel már a választás éjszakáján megjelentek azok a vélekedések, amelyek határozott következtetéseket vontak le egy adott párt országos szereplésére nézve. Tapasztalhattuk, hogy a parlamenti pártok eredményeiket egyöntetűen sikerként értékelték. A Fidesz egyes politikusai például azt állították, hogy pártjuk a tavaszi választásokhoz képest megduplázta az eredményét – amit az adatok már módszertanilag sem igazolhatnak. A kiszáradt szintén előretörésként értékelték szereplésüket. Úgy vélem, hogy valójában csak korlátozott, jelzésszerű következtetések vonhatók le, amelyek természetesen fontosak és figyelemre méltóak lehetnek. Vegyük először szemügyre a a pártok erőviszonyaiban beállott változásokat.

A PÁRTOK ORSZÁGOS ERŐSORRENDJE

A pártok támogatottságát a helyhatósági választásokon elsősorban a listás eredményeken keresztül lehet lemérni. Erre alkalmas tehát a megyei, valamint a fővárosi listás választás, ez a kör ugyanis csaknem teljesen lefedi az országot. Elemi gond azonban,

hogy a megyei jogú városok nincsenek képviselve a megyei önkormányzatokban, s így e települések lakosságának a pártpreferenciái közvetlenül nem jelennek meg. Ezt az információhiányt csak részlegesen lehet kiküszöbölni azáltal, hogy a megyei városi egyéni kerületi eredményeket összegezzük és úgy tekintjük őket, mintha listás szavazatok lennének. Nem teljes értékű, s így kifogásolható ez a megoldás, ám nem áll rendelkezésre ennél jobb lehetőség. A módszertani aggályokat enyhítheti az a körülmény, hogy a parlamenti választások tapasztalatai szerint az egyéni kerületi és a listás szavazatok között igen erős a korreláció, s ez a törvényszerűség a jobban pártosodott településeken különösen jellemző. Az eredmények egyértelműsége érdekében a koalíciót alkotó pártok szavazatait a szereplők között arányosan elosztottuk. Ennek megfelelően az alábbi sorrend alakult ki a parlamenti választásokon is szereplő pártok között.

3. táblázat

A megyei és fővárosi listás, valamint a megyei jogú városi egyéni kerületi eredmények a pártokra leadott szavazatok száma és aránya szerint

Pártok	szavazatok száma	szavazatok aránya (%)	parlamenti szavazatok aránya (%)
MSZP	1 105 758	32,23	33,04
SZDSZ	630 912	18,39	19,77
FKgP	346 362	10,09	8,83
KDNP	343 163	10,00	7,04
Fidesz	325 281	9,48	7,04
MDF	324 054	9,44	11,75
Munkáspárt	151 567	4,42	3,19
MIÉP	115 421	3,36	1,59
KP	32 806	0,96	2,55
ASZ	22 770	0,66	2,11
LPSZ-VP	15 260	0,44	0,62
MSZDP	12 382	0,36	0,95
NDSZ	4 006	0,12	0,52
EKgP	1 065	0,03	0,82
MZP	157	0,00	0,16
Összesen	3 430 964	99,98	99,98

Megjegyzés: a számításokat Győri József végezte el.

POLGÁRMESTER-VÁLASZTÁS

A kislistás településkategóriában a pártoktól független jelöltek szerepeltek sikeresen: közülük került ki a polgármesterek 87,55 százaléka, ami a szavazatok 79,27 százalékát takarja. A relatív többségi módszer tehát egyúttal nagyfokú arányosság mellett működik. Mi a háttere ennek a sikernek? A magyarázat egyszerűnek tűnik: ezek a

települések csak kismértékben pártosodtak, és a pártok melletti elkötelezettség ebben a közegben inkább hátrány, mint előny. A független jelöltek nagy többsége feltételezhetően a tanácsrendszerben is tisztséget viselt vagy tagja volt a hivatali apparátusnak. Az új rezsimben ezek a helyi közszereplők már 1990-ben is függetlenként indultak és kiállva a helyi közszereplők próbáját, ezt a státuszukat nem cserélték fel párttámogatással. Inkább ennek a fordítottja volt a jellemző. Ugyanakkor az is nehezen vitatható, hogy a formális függetlenség ilyen vagy olyan pártpreferenciákat takarhat, hiszen éppen a közéletben aktívabban résztvevőkről van szó. Üzenetértéke van tehát annak, hogy a kisebb lélekszámú településeken az tűnik politikailag funkcionálisnak, ha az önkormányzati vezető kifelé „pártsemlegesíti” magát és nem kapcsolódik nyíltan pártok szerint tagolódó politikai irányzatokhoz. Ebben nyilván szerepet játszik az is, hogy a gyenge hátterű hazai pártok (ma még?) nem terjesztették ki befolyásukat a települési szintre. A szervezeti fegyver itt még nincs rendszeresítve.

4. táblázat

A polgármester-választás adatai

Jelöltek	szavazatok		mandátumok	
	10 000 lakos alatt	10 000 lakos fölött	10 000 lakos alatt	10 000 lakos fölött
Függetlenek	1 343 494	209 565	2604	22
Egy %-ot elért pártok, pártszövetségek	317 372	1 418 360	317	130
Egy % alatti pártok	595	5 255	3	-
Egyéb társadalmi szervezetek	21 787	89 743	25	10
Pártok és társadalmi szervezetek	1 603	-	1	-
Kisebbségi szervezetek				
cigány	296	-	-	-
német	1 918	-	3	-
szlovák	629	-	2	-
Független kisebbségi				
cigány	142	-	-	-
horvát	2 323	-	9	-
német	3 244	-	8	-
román	1 064	-	1	-
szlovák	334	-	1	-
Összesen	1 694 801	1 722 923	2974	162

A polgármester-választás adatai jelzik a kislistás és a vegyes rendszerű települések markáns különbségeit. A városok esetében a polgármesterek már egyértelműen pártok támogatásával nyerték el megbízatásukat. Itt ugyanis megfordul a képlet: a függetlenek támogatottsága 12,16 százalék, míg a pártok és pártszövetségek állnak a városi vezetők 82,32 százaléka mögött.

Figyelemre méltó, hogy milyen kevés a homogén kisebbségi települések száma. Ezt a tényt tükrözi, hogy csupán 24 településen választottak kisebbségi szervezet által

támogatott vagy kisebbségi jelöltként induló polgármestert. Érdemes felfigyelni arra is, hogy a városok esetében a pártoktól független szervezetek helyet kértek a városok vezetésében. Nem szereztek ugyan sok helyet (6,17%), ám a rájuk leadott csaknem 90 000 szavazat nem elhanyagolható. Ha ehhez a függetleneket is hozzávesszük, a pártoktól függetlenek blokkja ezen a szinten is befolyással rendelkezik (17,37%).

Ha mármost a pártok eredményeit közelebbről vizsgáljuk, a két településkategóriában a következő adatokat regisztrálhatjuk a polgármesterekre leadott szavazatok és az elnyert mandátumok alapján.

5. táblázat

A pártok „erősorrendje” a települési polgármester-választás adatai alapján a szavazatokban kifejeződő társadalmi támogatás szerint

Pártok, pártszövetségek	kislistás		vegyes	
	szavazat	mandátum (%)	szavazat	mandátum (%)
MSZP	82 291	2,55	367 864	19,75
SZDSZ	32 346	1,24	247 923	12,34
KDNP	25 821	1,44	27 239	1,23
FKgP	26 092	0,87	15 935	-
Fidesz	3 646	0,23	25 480	1,23
MDF	15 746	0,74	10 152	0,62
Munkáspárt	8 433	0,20	16 298	-
KDNP-MDF-FKgP	17 292	0,40	30 653	2,47
MDF-FKgP-KDNP-Fidesz	14 213	0,43	48 724	3,70
MSZP-SZDSZ	12 503	0,30	112 703	7,41
FKgP-KDNP	5 455	0,17	2 158	-
Fidesz-KDNP-MDF	1 628	0,10	133 226	3,09
SZDSZ-Fidesz	1 255	0,03	14 766	2,47
SZDSZ-MDF-KDNP-Fidesz	-	-	41 266	3,09
Független	1 343 494	87,55	209 565	13,58
Társadalmi szervezetek	21 737	0,84	89 743	6,17
Kisebbségi szervezetek	9 950	0,81	-	-
Egyéb*		2,08		22,84
Összesen		99,95		99,99

* 37 városi polgármesteri széken 34 különböző összetételű koalíció osztozott.

A fenti adatok jelzik, hogy a teljes népességszámban mérve a polgármester-választásokon – a falusi térségek alacsony szintű pártosodottsága miatt – a függetlenek vitték el a pálmát (1 553 059 szavazat, ami az összes leadott 3 417 724 szavazat relatív többségét, 45,44%-át adja), a polgármesteri mandátumok 83,73 százalékát a függetlenek szerezték meg.

Ehhez képest a pártok szereplése csak a városokban markáns. Megfigyelhetjük ugyanakkor, hogy a pártok mandátumban mért úgynevezett erősorrendje a két tele-

pülési körben hasonló: az MSZP került tetemes előnnyel az első helyre, az SZDSZ a második. A harmadik helyet a KDNP szerezte meg, őt követi az FKgP és a Fidesz. A polgármester-választásokon az MDF a parlamenti pártok között az utolsó helyre szorult vissza. (Az 1990. évi választásokkal ezt a kört nem tudjuk összehasonlítani, mivel akkor a polgármestereket csak a kislistás településen választották közvetlenül.)

Pontosabb, ám módszertanilag támadhatóbb eredményt kapunk, ha az egyes szervezeti koalíciókat alkotó szervezetek között elosztjuk a rájuk eső szavazatokat és ennek alapján állítunk fel támogatottsági sorrendet. Nagy valószínűséggel becsülhető, hogy egy ilyen módszerrel számított sorrend megegyezik az itt vázolttal.

KISLISTÁS TELEPÜLÉSEK KÉPVISELŐTESTÜLETEI

A független jelöltek ebben a körben is domináltak: közülük kerül ki a képviselő-testületi tagok 81,37 százaléka. A pártok közötti versenyben a polgármester-választástól kissé eltérő tendenciák figyelhetők meg. A sorrend a parlamenti pártok között a megszerzett mandátumok alapján a következő: MSZP (3,66%), KDNP (1,97%), FKgP (1,62%), SZDSZ (1,45%), MDF (0,74%) és Fidesz (0,31%). Említésre érdemes, hogy sikeresen szerepelt és a Fideszt megelőzte két jobboldali–jobbközép koalíció (KDNP–MDF–FKgP 0,63% és MDF–FKgP–KDNP–Fidesz 0,32%). A száznál több típusú koalíciós formáció és a függetlenek árnyékában azonban ezek az eredmények nem árulnak el sokat a pártok valóságos kistelepülési befolyásáról. Vélhető, hogy a pártok ideológiai hullámverése ebbe a közegbe már csak nagyon tompítottan érkezik el.

Míndez természetesen nem jelenti azt, hogy a falusi lakosság politikailag nem tagoldódik, csupán arról van szó, hogy a politikailag aktívabbak nem a pártpolitikai vonalak mentén mobilizálódnak. A kislistás választások jellegükből adódóan sem alkalmasak arra, hogy ez a tagoltság e választási keretben markánsan megjelenjen előttünk, ám a megyei listás választások ezt a dimenziót is láttatni engedik, miután a tízezernél kevesebb lakosú települések szavazói pártok vagy társadalmi szervezetek listáira adják le preferenciális voksaikat. Itt azonban a kislistás szinten vizsgáljuk az eredményeket.

A sokféle jobbközép–jobboldali, balközép–jobbközép és egyéb koalíció, kiegészülve az olyan bizarr házasságokkal, mint az MSZP–FKgP, jellemző képet ad a helyi hatalom szerveződésének paradigmáiról. A szokatlan szövetségek azonban csupán kuriózumok, a néhány tucat mandátum a függetlenek 17 602 képviselői helyének árnyékában nem jelent említésre méltó pártpolitikai ellensúlyt. Ehhez képest még a fölényesen vezető MSZP 792 mandátuma is elenyésző.

6. táblázat

Az 1994. évi országgyűlési választáson országos listát állító pártok és pártszövetségek kislistás jelöltjeire leadott szavazatok száma és aránya, valamint a megszerzett mandátumok száma és aránya páronként. Erősorrend a szavazatok alapján

Pártok	szavazatok		mandátumok	
	száma	aránya (%)	száma	aránya (%)
MSZP	767 493	6,52	792	3,66
FKgP	299 755	2,54	351	1,62
SZDSZ	299 561	2,54	315	1,45
KDNP	279 169	2,37	427	1,97
KDNP-MDF-FKgP	191 348	1,62	137	0,63
MDF	144 736	1,23	162	0,74
Munkáspárt	135 365	1,15	122	0,66
MSZP-SZDSZ	97 741	0,83	78	0,36
MDF-FKgP-KDNP-Fidesz	85 245	0,72	71	0,32
Fidesz	63 887	0,54	68	0,31
FKgP-KDNP	41 885	0,35	48	0,22
MDF-KDNP	33 585	0,28	41	0,18
MDF-KDNP-FKgP-MIÉP	32 652	0,27	33	0,15
MDF-FKgP-Gazdakör	21 621	0,18	26	0,12
Fidesz-FKgP-KDNP-MIÉP-MDF	21 409	0,18	13	0,06
Fidesz-FKgP-MDF	12 885	0,10	12	0,05
KDNP-MDF-VSC	12 473	0,10	11	0,05
Agrárszövetség	11 772	0,10	25	0,11
MSZP-Munkáspárt	11 359	0,09	13	0,06
EKgP	10 657	0,08	9	0,04
SZDSZ-Fidesz	10 437	0,08	10	0,04
MSZP-Fidesz-ASZ	10 048	0,08	4	0,01
Fidesz-KDNP-MDF	9 441	0,08	8	0,03
MSZP-FKgP	7 185	0,06	10	0,04
Függetlenek	8 221 021	69,94	17 602	81,37

Megjegyzés: a függetlenek adatai az összehasonlítás érdekében szerepelnek.

Figyelmet érdemel, hogy a koalíciók alapján felállított sorrend ebben a körben eltakarja a pártok valóságos támogatottságát. Megváltozik ugyanis az úgynevezett párttoplista, ha a szavazatokat a koalíciókat alkotó pártok között szétosztjuk. Ennek fényében megállapítható, hogy a kislistás körben az SZDSZ meglehetősen mérsékeltén szerepelt, a kiszáradt és a KDNP mögé szorult. A Fidesz önképét sem igazolják a számok: a parlamenti pártokon kívül még a Munkáspárt is megelőzi a 10 000 lakosnál kisebb településkategóriában. A parlamenti választáson országos listát állított pártok sorrendje tehát a *kislistás testületek* tekintetében a *szavazatok alapján* a következő: 1. MSZP, 2.

FKgP, 3. KDNP, 4. SZDSZ, 5. MDF, 6. Munkáspárt, 7. Fidesz, 8. EKgP, 9. MIÉP, 10. Agrárszövetség, 11. MSZDP, 12. LPSZ-VP, 13. NDSZ, 14. Köztársaság Párt, 15. MZP.

A számok azt is jelzik, hogy a kislistás választási rendszer mérsékelten aránytalan, a szavazat- és mandátumarányok közötti különbségek a relatív többségi szisztéma következményei.

A VÁROSOK SZINTJÉ: A VEGYES RENDSZER

A vegyes választási rendszer 162 településén természetesen megfordul a helyzet: itt a pártok dominálnak. A polgármesterek között csak 22 függetlent találunk (13,58%), míg a testületi tagságnak csak 5,11 százalékát képviselik. Ebben a körben már jelentősséggel bír a pártok helyezése és a képviselő-testületek 3474 tagjának pártok közötti megoszlása. A sorrend itt – *a mandátumok alapján* – a következőképpen alakul: 1. MSZP (28,22%), 2. SZDSZ (13,23%), 3. Fidesz–KDNP–MDF koalíció (5,53%), 4. MDF–FKgP–KDNP–Fidesz koalíció (3,01%), 5.–6. az FKgP és az MSZP–SZDSZ koalíció (2,92), 7. Fidesz (2,60%), 8. MDF–KDNP koalíció (2,35%), 9. KDNP–MDF–FKgP koalíció (2,29%), 10. Munkáspárt (2,13%), 11. MDF (2,10%), 12. KDNP (1,98%). A sorrend – mint látható – nem homogén eredményeken alapul, és a különböző településeken megszerzett mandátumok országos összesítése is csak tendenciák jelzésére alkalmas. A számok üzenetének komoly politikai értéke van, azt jelzi, hogy a kormánykoalíció megőrizte társadalmi támogatottságát a tavaszi választások óta.

Az önkormányzati választási reform-után a tízezernél népesebb településeken a korábbi kétszavazatos (egyéni kerületi jelölt és szervezeti lista) rendszer homogénebbé vált, amennyiben ma már csak egyéni kerületi jelöltre lehet szavazni. A vegyes rendszer azonban egészen eltérő tartalommal fennmaradt, miután a jelöltek támogató szervezetek úgynevezett kompenzációs listákat állíthatnak, és ezekről is lehet mandátumot szerezni. (A választási törvény 29. § (1) bekezdése szerint kompenzációs listát az a jelölő szervezet indíthat, amely az egyéni választókerületek legalább egynegyedében jelöltet állított; ebbe beleszámít a közös jelöltek esetén az adott szervezetre jutó jelölthányad is.) A lista funkciója az, hogy a meg nem választott jelöltre jutó szavazatokat az adott szervezet összegyűjtse és e szavazatok arányában politikai befolyást szerezzen a képviseletben. Hasonló ez a megoldás a parlamenti választás országos listájához, itt is, ott is a szavazatok minél teljesebb hasznosítása, a választói akarat kifejezése, vagyis az arányosítás a cél, és mellékesen – s ez politológiai legalább ennyire fontos – az adott politizációs szint aktív párt-, illetőleg egyéb szervezeti elitjének biztosítja a túlélést akkor is, ha a katonák – akik lehetnek ugyanazok a személyek, de mások is – elvéreznek. A választói akarattól nem szakad el ez a megoldás, élve azzal a premisszával, hogy a szervezeti jelölt esetében a szavazók nemcsak a jelölt személyére, hanem a mögötte álló politikai irányzatra is szavaztak.

Ebbe a rendszerbe 162, többségében városi település tartozik, itt adta le szavazatát a települési képviselő-testületek tagjaira szavazók 59,22 százaléka. Ezen a szinten az önkormányzati szférát is a pártok uralják, a pártoktól függetlenül indult társadalmi szervezetekre, a függetlenekre és a nemzetiségi jelöltekre együtt sem jutott tíz százalék támogatás.

A városi szinten is a szocialisták nyerték meg a választásokat, ha az összevont adatokat vesszük alapul. A jelöltállítók közötti sorrend a következő:

7. táblázat

A pártok, pártkoalíciók, társadalmi szervezetek, kisebbségi szervezetek és koalíciók, valamint a független jelöltek eredményei a vegyes választási rendszerben; az összesített egyéni kerületi szavazatok jelölő szervezetenkénti aránya, valamint az egyéni és kompenzációs mandátumok aránya

Pártok, pártkoalíciók, egyéb szervezetek	szavazat- arány (%)	mandátumarány (%)		
		egyéni kerületi	listás	összes
MSZP	22,38	18,73	9,49	28,22
SZDSZ	12,65	5,59	7,64	13,23
Fidesz-KDNP-MDF	9,78	3,97	1,56	5,53
Társadalmi szervezetek	8,31	4,40	4,03	8,43
Függetlenek	7,72	5,11	-	5,11
MSZP-SZDSZ	4,25	2,67	0,25	2,92
Munkáspárt	3,59	0,34	1,79	2,13
Fidesz	2,82	0,59	2,01	2,60
FKgP-MIÉP	2,70	0,05	0,96	1,01
MDF-FKgP-KDNP-Fidesz	2,50	2,30	0,71	3,01
FKgP	2,12	0,90	2,01	2,91
MDF	2,00	0,71	1,39	2,10
MDF-KDNP	1,90	1,76	0,59	2,35
KDNP	1,73	0,85	1,13	1,98
KDNP-MDF-FKgP	1,52	1,39	0,90	2,29
SZDSZ-MDF-KDNP-Fidesz	1,19	0,88	0,11	0,99
Köztársaság Párt	0,82	0,08	0,42	0,50
SZDSZ-MDF-Fidesz-FKgP	0,65	0,36	0,08	0,44
Kisebbségi szervezetek	0,58	0,14	1,31	1,45
SZDSZ-Fidesz	0,51	0,31	0,11	0,42
MDF-KDNP-FKgP-MIÉP	0,48	0,54	0,05	0,59
FKgP-EKgP-MDF-MIÉP-KDNP	0,46	0,42	0,17	0,59
Polg. Kereka.-Fidesz-KDNP-MDF	0,40	0,36	0,02	0,38
MDF-FKgP-Cazdakör	0,34	0,22	0,36	0,58
SZDSZ-MSZP-KP	0,34	-	-	-
MDF-FKgP-EKgP-KDNP	0,26	0,39	0,17	0,56
Egyéb pártok és koalíciók	7,85	5,58	4,09	9,67
Összesen	99,85	58,64	41,35	99,99

A fenti adatsor több lényeges üzenetet is hordoz. A 2063 egyéni kerületi mandátum egyötödét az MSZP birtokolja, miután megszerezte az összes szavazat mintegy ötödét. Ez azt jelenti, hogy a megreformált helyi választási rendszer globálisan arányos. A listás kompenzáció látszólag túlkompensál, ám számításba kell venni, hogy a függetlenek értelemszerűen nem rendelkeztek ilyen listával, egy sor kisebb párt és szervezet pedig nem tudott listát állítani. Így nem tekinthető aránytalan eredménynek az, hogy az MSZP az egyéni kerületi szavazatok 22,38 százalékával a jelölés sikerességét is jutalmazó kompenzációs listák segítségével megszerezte a kiosztott 3518 (ebből 44 kedvezményes kisebbségi listás) mandátum 28,2 százalékát. Ez az adat fejezi ki igazán azt a tényt, hogy az MSZP a tavaszi parlamenti és a helyhatósági választások közötti időben nem veszített népszerűségéből. (Ha elvégezzük azt a számítást, amelyben ugyanazok a pártok szerepelnek, amelyek a parlamenti választásokon területi listát állítottak, ez a tény egyértelműen igazolódik.)

Az országos adatok mögött természetesen nagy eltérések tapasztalhatók. Ha nem az összesített eredményeket vesszük alapul, hanem az egyedieket, a vázolt meghatározó tendenciákon túl fény derül a városi politikai tagoltság sokszínűségére. Az MSZP egyértelmű országos első helyezése a városok nagy részében relatív többséget takar.

A megyei jogú városok közül a szocialisták egy helyen szereztek abszolút többséget, Dunaujvárosban, de jól szerepeltek Debrecenben, Kecskeméten, Zalaegerszegen és Nagykanizsán is. Az MSZP a relatív többséget megszerezte további kilenc megyeszékhelyen. A jobbközép koalíció győzött viszont Szegeden, Székesfehérváron és Veszprémben. Sajátos képletet jelent Sopron, ahol az MSZP kapta a legtöbb szavazatot, a különféle jobbközép koalíciók (MDF–KDNP, Fidesz–KDNP), kiegészülve az SZDSZ és az FKgP szövetségével, mégis mandátumfőlénybe kerültek. A civil szervezetek arattak sikert Egerben és Hódmezővásárhelyen, ahol a relatív többséget birtokolják.

A középvárosok esetében hasonló a helyzet: többségükben, és korántsem csak a válságövezetekben, az MSZP nyert, e települések mintegy harmadában pedig a jobboldal valamely koalíciója kerekedett felül. Az 1990. évi önkormányzatok nagy győztese, az SZDSZ ebben az összehasonlításban a harmadik helyre szorult a pólusok között; a polgármester-választásban inkább volt sikeres, mint a képviselő-testületek terepén.

A fővárosi kerületek politikai térképe stabilnak látszik. A budai, többségében zöldövezeti kerületekben (I., II., III., XI., és XII.), valamint a pesti belvárosban (V., és VIII.) és a kertvárosi övezetekben (XIX. és XXII.) egyértelműen a Fidesz–KDNP–MDF koalíció volt a szavazatok alapján a legsikeresebb, ezzel szemben jó néhány pesti kerületben, egyes lakótelepi övezetekben és a munkáskerületekben (IV., VI., VII., X., XIII., XV., XVIII., XX. és XXI.) az MSZP és az MSZP–SZDSZ koalíció került az élre. A képlet többértelműségét jelzi, hogy nem egy kerületben a jobbközép koalíció az SZDSZ-szel szövetségbe szerzett több szavazatot az MSZP-nél (IX. és XVII.) A XVI. kerületben az MDF–KDNP–FKgP–MIÉP koalíció nyert, a kerületek többségében viszont a MIÉP az FKgP-vel együtt került be a testületbe. A vegyes rendszerben tehát a politikai irányzatok között a fővárosban a legkiegyensúlyozottabb a helyzet. Persze, ha pártokra bontjuk a szövetségeket, a szavazatokban mért támogatás már egyértelműen az MSZP-t és az SZDSZ-t helyezi az első helyekre.

A vegyes rendszerű 162 várost együtt áttekintve megállapíthatjuk, hogy a szavazatok többsége az önkormányzati választások idején a fennálló kormánykoalíciót támogatta. Az SZDSZ ugyan jelentősen visszaesett a korábbi ciklushoz képest, második helyét a

rangsorban továbbra is őrzi. A jobbközép pártok stabil magja az urbánus Magyarországon az MDF–KDNP együttműködés. Ezt egészíti ki többnyire a Fidesz és igen sok helyen az FKgP, illetőleg más pártok és társadalmi szervezetek. A jobboldali–jobbközép együttműködés ebben a szférában a mandátumokkal mérve határozottan sikeres volt. Ilyen együttműködés nélkül ezek a pártok nem lennének versenyképesek a szocialista–szociálliberális erőkkal. Ha a sokféle jobbközép–jobboldali koalíciót felbontjuk és a rájuk jutó szavazatokat a hat parlament párt között felosztjuk, a következő erősort kapjuk:

1. MSZP, 2. SZDSZ, 3. MDF, 4. KDNP, 5. Fidesz, 6. FKgP.

A parlamenten kívüli pártok között a Munkáspárt a legsikeresebb. Rajta kívül csak a Köztársaság Párt ért el említésre érdemes eredményt. Igen gyengén szerepelt az Agrárszövetség (0,22%), az MSZDP (0,23%) és a Vállalkozók Pártja (0,28%). Egymagában a MIÉP is gyenge (0,1%), ám erős kötődése a jobboldalhoz lehetővé teszi számára a mandátumszerzést.

A MEGYEI ÉS FŐVÁROSI KÖZGYŰLÉSI LISTÁS VÁLASZTÁS

Hasonló tendenciákat tükröznek a pártpolitikai jellegű megyei közgyűlési választások, amelyek jól jelzik a vidéki Magyarország pártpreferenciáit. A pártok között a legtöbb mandátumot (32,4%) az MSZP szerezte meg, a második az SZDSZ (14,7%), a harmadik az FKgP (8,0%), a negyedik a Fidesz (7,2%), az ötödik a KDNP (6,2%), a hatodik az MDF (4,7%), a hetedik a Munkáspárt (3,2); a különböző jobboldali pártkoalíciók összesen 13 százalékot mondhatnak magukénak.

Ez az a választási típus, amely a leginkább árulkodik a politikai erőviszonyok változásáról. A megyei és a fővárosi önkormányzati egységet az rokonítja, hogy mindkettőben listás választásokra került sor, így a politikai tagoltságot közvetlenebbül is tanulmányozhatjuk. A két választási terep lefedi az egész országot – a megyei jogú városok kivételével. A kép akkor lenne igazán teljes, ha a megyei jogú városok lakossága is részt venne a megyei közgyűlés megválasztásában. Ám a hatályos önkormányzati rendszerben merev fal választja el egymástól e két területi funkciókat ellátó szintet. Ez csak abból a szempontból tekinthető pozitívnak, hogy gátolja a megyének az önkormányzati önállóságot fenyegető túlzott politikai önállósulását. Valóságos regionális szint esetén ez az elválasztás elfogadhatatlan lenne. Így azonban a teljes népesség közvetlen és azonos alapon összegezhető politikai preferenciáiról nem nyerhetünk ismereteket az önkormányzati választások eredményeinek mégoly gondos elemzése útján sem. A részleges kép azonban önmagában is értékes információkat kínál, és jelzi a politikai térkép „terepváltozásait”. A megyei szint esetében segíti a pontosabb eligazodást, hogy a pártok többnyire önállóan indultak, és a koalíciók tekinthetők kivételnek.

8. táblázat

A pártok, pártkoalíciók, társadalmi szervezetek, valamint pártok és egyéb szervezetek koalícióinak szavazatokban mért eredményei a megyei közgyűlési választásokon

Pártok	10 000 alatt	10 000 fölött	összesen	százalék
MSZP	449 478	199 459	648 937	29,07
SZDSZ	194 046	98 311	292 347	13,10
FKgP	128 403	31 816	160 219	7,17
Fidesz	109 719	47 372	157 091	7,04
KDNP	89 640	38 581	128 221	5,74
MDF	66 128	37 115	103 243	4,63
Munkáspárt	67 617	18 984	86 601	3,88
ASZ	16 890	3 701	20 591	0,92
MSZDP	9 805	-	9 805	0,44
MIÉP	5 121	1 427	6 548	0,29
KP	4 163	1 832	5 995	0,27
VP	-	350	350	0,02
FKgP-MIÉP	68 682	28 143	96 825	4,34
MDF-FKgP-KDNP-Fidesz	51 848	2 338	54 186	2,43
KDNP-MDF-FKgP	35 483	17 209	52 692	2,36
MDF-FKgP-KDNP-VP	34 583	6 261	40 844	1,83
MDF-KDNP	18 003	13 819	31 822	1,43
KDNP-FKgP-VP	-	1 395	1 395	0,06
Fidesz-MDF	-	986	986	0,04
Egyéb koalíciók	41 359	12 127	53 486	2,40
Társadalmi szervezetek	141 441	29 510	170 951	7,66
4% alattiak	81 482	27 051	108 533	4,86
Összesen	1 613 891	617 787	2 231 668	99,98

Megjegyzés: a MIÉP és a VP, valamint egyes megyékben az ASZ, a KP, a Munkáspárt és az MSZDP nem érte el a 4%-ot, de szavazataikat egy helyen tüntettem fel, mivel a táblázat az általában vett társadalmi támogatást mutatja.

A megyei választások világosan kirajzolják a választási térkép kontúrjait. Ha a szavazatokat vesszük alapul, látható, hogy az MSZP lényegében megőrizte bázisát, sőt helyenként növelte is támogatottságát. A helyi civil szerveződések, városvédő egyesületek és más helyi társadalmi szervezetek a többi párt rovására nyertek teret. Jól kitűnik, hogy a szocialisták az urbanizáltabb régiókban erősebbek, itt 32,2 százalékot értek el, míg a kislistas térségben csak 28,8-et. A kiscsárdánál éppen fordított a helyzet, össze-sített eredményük azonban romlott a tavaszihoz képest.

A megyei választásokon az SZDSZ – a megyei jogú városokhoz hasonlóan – mérsékelten szerepelt és elmaradt a tavaszi teljesítménye mögött. Különösen a falusi térségekben gyenge, itt az FKgP – a pártkoalíciókban rá eső szavazatokkal – megelőzi.

A tavaszi parlamenti választásokhoz képest leginkább az MDF esett vissza. A helyi pártszövetségekben játszott szerepe ezt ugyan némiképp ellensúlyozza, de ezzel is csak a Fideszt és a Munkáspártot előzi meg. A parlamenti pártok közül az MSZP-n kívül csak a KDNP szilárdította meg a helyzetét, amit elsősorban koalíciós képességének köszönhet. A KDNP a jobboldali–jobbközép koalíciók majd mindegyikében megtalálható.

Stabilnak tűnik a Munkáspárt helyzete; bár befolyása területileg erősen koncentrált, és csak Nógrád, Heves, Fejér és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében bír nagyobb súllyal, a négy százalékos küszöböt 13 régióban át tudta lépni. A többi parlamenten kívüli párt csak nehezen tud megkapaszkodni, és a MIÉP is csak a kisgazdákkal szövetségben ért el eredményeket.

Ha a koalíciókra leadott szavazatokat elosztjuk a szereplők között, a sorrend annyiban változik, hogy a Fidesz lemarad a KDNP mögött, s ezt a mandátumok is tükrözik.

Ha a mandátumokat a koalíciókra eső hányadok szerint vesszük alapul, a sorrend a következő: MSZP (271), SZDSZ (123), FKgP (107), KDNP (71), Fidesz (67), MDF (63), társadalmi szervezetek (53), MP (27), vegyes koalíciók (22), MIÉP (15), ASZ (8), VP (4), MSZDP (3), KP (1). Ezeket az arányokat a szavazatokkal egybevetve, azt látjuk, hogy a listás rendszer – természetéből adódóan – megfelelően arányos. *A torzítást a parlamenti választásokhoz hasonlóan a bejutási küszöb okozza, és itt is a legeredményesebb párt profitál ebből.* (Ezt jelzi, hogy az MSZP 26,2 százalékos támogatottságához 32,4-nyi mandátum társul.) A magas küszöbérték az országgyűlési választások esetében is erősen vitatható, a helyi önkormányzatoknál pedig a léte is megkérdőjelezhető, mivel sérti a képviseleti elvet.

Végül a fővárosi közgyűlés listás választását kell szemügyre venni. Annak ellenére, hogy a polgármester-választást nagy fölénnyel Demszky Gábor az SZDSZ színeiben megnyerte, a listás választás az országos tendenciákkal fő vonalakban egybevág. A főpolgármester-választás eredményében a személyiségi–népszerűségi elemek is döntő szerepet játszottak, és egyértelmű, hogy az MSZP támogatói közül sokan „átszavaztak” az SZDSZ főpolgármester-jelöltjére.

A közgyűlési listás választások eredményei ezt a vélekedést határozottan igazolják. Az MSZP 30,03 százalékkal került az első helyre. Ez elmarad ugyan a tavaszi eredményétől (35,18%), a vidéki jó szereplés azonban ezt a csökkenést teljesen kiegyensúlyozza. Valószínűsíthető, hogy a relatív visszaesés azzal függ össze, hogy a potenciális támogatók egy része nem ment el szavazni. A Fidesz–KDNP–MDF koalíció (27,03%) megelőzte ugyan az SZDSZ-t (26,83%), ám a három párt összesített tavaszi eredménye (26,71%) nagyon hasonló, az SZDSZ viszont a korábbi helyzetén (20,78%) jelentősen javított. Nem tudta átlépni a négy százalékos küszöböt a Munkáspárt (3,56%) és a Köztársaság Párt (2,03%).

A fővárosi listás választások teljesen egybevágóan azzal a parlamenti választások által reprezentált képpel, ami szerint a három fő politikai irányzat (konzervatív, liberális, szocialista–szociáldemokrata) között közelítő egyensúly alakult ki, s a balközép pártok relatív előnyét a választási rendszer nagyjátja fel a kormányozhatóság szolgálatában. Az önkormányzati választások egészében ez az összefüggés nem tükröződik ilyen egyértelműen, egyszerűen azért, mert e választások a jogi keretek következtében arányosabb politikai képviseletet eredményeznek.

Hangsúlyozni kell, hogy a parlamenti választásokkal való összehasonlítás a választási rendszerek és a résztvevők különbözősége miatt korlátozott érvényű. Annyit mindenesetre elárul, hogy az MSZP megszilárdította helyzetét, egyébként azonban *nem történt lényeges változás a pártok erőviszonyaiban*. Nem csoda, hogy a parlamenti pártok mindegyike megkönnyebbülten vette tudomásul az eredményeket. Csalódást csak az MDF tábor érezhetett afölött, hogy *vidéken sokat veszített támogatottságából*. A három jobbközép párt polgári koalíciója azonban működőképesnek bizonyult, s ebben az MDF-nek is meghatározó szerepe volt.